

3. De 16de eeuw

De Leuenaar HENDRIK VAN DER MEER deed professie in het kartuizerklooster op 't Kiel. Tussen 1456 en 1458 was hij te gast bij de kartuizers te Scheut. Ten behoeve van zijn professiehuis voltooide hij in 1463 het juridisch compendium *Oculus iuris* van de Hernse kartuizer Jan Balen. Het is niet bekend wanneer H. van der Meer is gestorven. Is hij te vereenzelvigen met de Kielse kartuizer Hendrik van Leuven, die in 1500 stierf?

A. PIL, *Het middeleeuws scriptorium en de kloosterbibliotheek der kartuizers te Scheut bij Brussel*, Leuven, 1951, p. 37-38 (licentiaatsverhandeling in machineschrift); J. DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1036, 1044.

WOUTER BOR, van Deventer geboortig, was professus van het kartuizerklooster te Arnhem. Hier fungeerde hij als vicaris en is hij in 1500 gestorven. W. Bor vertaalde de *Legenda sanctae Annae* van Jan van Denemarken onder de titel *Die historie van die heilige moeder santa anna ende van haer olders daer si van geboren is ...*; de eerste uitgave van deze vertaling verscheen in 1499 te Zwolle. Jan van Denemarken zou afkomstig zijn uit de familie Denmarcken, genoemd naar de heerlijkheid Denemarc, later verbasterd tot Demmerik bij Vinkeveen. De familie behoorde tot de Utrechtse lage adel. En vermits „meester Jan van denemercken, doctor inder godheit ende werlick priester” was, maakte hij waarschijnlijk deel uit van de clerus van het bisdom Utrecht. Hij zou omstreeks 1525 zijn gestorven.

A. AMPE, *Philips van Meron en Jan van Denemarken*, *Ons Geestelijk Erf*, 52, 1978, p. 397-427; 53, 1979, p. 240-303; 54, 1980, p. 113-157; T. BRANDENBARG, *Sint-Anna en haar familie. Een verkennende studie naar achtergronden van de moeder- en maagschapcultus in de Lage Landen en het Rijnland in de late middeleeuwen*, [Nijmegen, 1982], p. 25-29; C. DE BACKER, *De kartuize Monichusen bij Arnhem. Prosopografie samen met de regesten van de zopas ontdekte oorkondenschat*, *Historia et spiritualitas Cartusiensis. Colloquii quarti internationalis Acta*, Gandavi-Antverpiae-Brugis 16-19 Sept. 1982, ed. J. DE GRAUWE, Destelbergen, 1983, p. 112.

In 1474 publiceerde de Keulse kartuizer WERNER ROLEVINCK zijn *Fasciculus temporum*, een wereldkroniek die bondig de geschiedenis verhaalt vanaf de schepping tot het verschijningsjaar van de eerste uitgave. Reeds in 1476 volgde te Leuven de eerste geïllustreerde druk in de Nederlanden. Een uitvoerig register, waarin o.a. Jan van Ruusbroec wordt vermeld, maakt van dit geschiedenishandboek een nuttig naslagwerk. Het zou trouwens een ongehoord succes kennen in de 15de en 16de eeuw. Er verschenen ongeveer vijftig oplagen en vertalingen in Duitsland, Spanje, België, Frankrijk en Italië. W. Rolevinck werd in 1425 in Laer/Westfalen geboren. In 1443/44 liet hij zich inschrijven aan de rechtsfaculteit te Keulen. In 1448 deed hij

professie in het kartuizerklooster aldaar, waar hij een grote literaire activiteit aan de dag legde: hij vervaardigde meer dan vijftig geschriften, meestal op het gebied van de kerkgeschiedenis en de exegese. Hij stierf in 1502 in zijn professiehuis.

Jan van Ruusbroec (1293-1391). Tentoonstellingscatalogus. Met als bijlage een chronologische tabel en drie kaarten, Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 1981, p. 316-317, nr. 136 (notitie van E. Cockx-Indestege); H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser- Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönchen, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 369.

In het kartuizerklooster te Roermond leefde vóór 1503 JAN VAN RIJCKEL, die evenals Dionysius de Kartuizer van Rijkel bij Sint-Truiden herkomstig was. Hij was een musicoloog, getuige zijn traktaten *De musica plana*, *De arte musicae* waarvan de proloog—zo niet de ganse verhandeling—door Dionysius de Kartuizer zou zijn geschreven, en *De cantu mensurabili* (verloren). In welke relatie J. van Rijckel en Dionysius de Kartuizer tot elkaar staan, is niet bekend. Hoogstens kunnen zij tijdgenoten worden genoemd.

E. DE COUSSEMAKER, *Scriptorium de musica medii aevi nova series*, Paris, 1867, II, p. 434-484 en IV, p. XII, n. 2; D. A. MOUGEL, *Dionysius der Karthäuser (1402-1471). Sein Leben, sein Wirken, eine Neuausgabe seiner Werke (mit Autograph und Porträt)*, aus dem Französischen mit einigen Ergänzungen des Verfassers ins Deutsche übersetzt von einem Priester des Karthäuser-Ordens, Mülheim/Ruhr, 1898, p. 9, n. 2; H. J. J. SCHOLTENS, *Het Roermondse kartuizerconvent vóór de 16e eeuw*, Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg, 86-87, 1950-51, p. 231; K. EMERY JR., *Dionysii Cartusienensis bibliotheca et manuscripta: prologue and queries*, Kartäusermystik und -mystiker. Dritter internationaler Kongress über die Kartäusergeschichte und -spiritualität, IV, Salzburg, 1982, p. 142-144 (Analecta Cartusiana, 55).

Over het kartuizerklooster te Leuven bestaan er drie kronieken. De eerste kroniekschrijver heette JAN VEKENSTIJL. Hij was Leuvenaar van geboorte. Professie deed hij op 't Kiel in 1455. Van 1491 tot 1496 en van 1496 tot aan zijn dood in 1507 fungeerde hij resp. als procurator en vicarius van de Leuvense kartuis. J. Vekenstijls verhaal, dat in 1486 begint en in 1502 eindigt, is niet beperkt tot het klooster zelf, maar bevat ook feiten uit de geschiedenis van zijn geboortestad. Buiten zijn kroniek schreef hij daarenboven een leven van de pausen en een *Gesta Francorum*.

H. DELVAUX, *Chartreuse de Louvain*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1459-1460, 1463; DE GRAUWE, *Prosopographia* nr. 1803 (+ *Suppl.*).

In een lofrede prees een ordebroeder PETRUS DORLANDUS († 1507) om zijn „Tulliana facundia” (Ciceroniaanse welbespraaktheid) en noemde hem

„cum oratoribus orator; cum versificatoribus versificator; cum praedicatoribus praedicator; cum doctoribus doctor” (redenaar met de redenaars; dichter met de dichters; predikant met de predikanten; doctor met de doctoren). Petrus Dorlandus of Pieter Doorlant, zoals hij met zijn niet verlatijnste naam heette, werd in 1454 geboren. In 1472 werd hij als „Petrus Dorlant de Walcuria” als student aan de universiteit te Leuven ingeschreven. Dit „Walcuria” werd door H. J. J. Scholtens met het Waalse Walcourt en door A. Ampe terecht met Waalhoven onder Velm in Belgisch-Limburg geïdentificeerd. Na voltooiing van zijn studiën te Leuven trad hij in het kartuizerklooster te Zelem, van welk klooster hij vicarius is geweest. Onder de titel *Opuscula edita venerabili patro Petro Dorlando ordinis Carthusiensis* publiceerde zijn ordebroeder Andreas Andriesz. van Amsterdam in 1513 een lijst van 57 werken, die door Petrus Dorlandus in het Latijn zijn geschreven, en voegde er als nr. 58 aan toe: „Scripsit et quaedam alia in lingua nostra vernacula ad quasdam religiosas feminas” (Ook schreef hij enkele andere werken in de landstaal voor vrouwelijke kloosterlingen). Deze lijst bevat een kroniek, dialogen, traktaten, preken, heiligenlevens en lofdichten. Van zijn Latijnse werken vermelden we: 1. *Corona Carthusiana sive de viris illustribus ordinis Carthusiensis*, een kroniek van de kartuizerorde in acht boeken (cat. 45 en 46), 2. *Viola animae*, bestaande uit zes dialogen tussen Dominicus en Raymundus van Sabunde naar diens *Theologia naturalis sive liber creaturarum* en een zevende dialoog tussen de H. Maagd en Dominicus over het lijden van Christus naar passages uit de *Vita Christi* van Ludolf van Saksen (cat. 44); 3. *De enormi proprietatis monachorum vicio dialogus cultissimus*; 4. *De mysterio seu spirituali habitus Carthusiensis significantia, cum remedio circa carnalem delectationem*; 5. *Historia perpulchra de Anna sanctissima* en 6. *De nativitate, conversione et vita invictissimae martyris beatissimaeque virginis Katharinae*. In de landstaal schreef hij: 1. *Die historie des alder heilichsten ende doerluchtichsten patriarchken sijnte Joseph* en 2. *Die historie vander alder heilichster vrouwen Sijnte Anna*, een bewerking van zijn *Historia perpulchra de Anna sanctissima* ten behoeve van kloosterzusters (cat. 42). Dat Petrus Dorlandus niet mag geïdentificeerd worden met Petrus Diesthemius, de schrijver van *Den spiegel der salicheit van elckerlyc*, schijnt nu wel een uitgemaakte zaak te zijn.

J. VAN MIERLO, *De dichter van Elckerlyc*, Verslagen en Mededeelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, 1940, p. 229-253; L. WILLEMS, *Is Pieter Doorlant de auteur van den „Elckerlyc”?*, l.c., 1932, p. 305-328 (= ID., *Elckerlyc-studiën*, 's-Gravenhage, 1934, p. 1-22); H. J. J. SCHOLTENS, *De kartuizer Petrus Dorlant en de Elckerlijck-problemen*, Ons Geestelijk Erf, 26, 1952, p. 281-300; J. VAN MIERLO, *Petrus Diesthemius*, Verslagen en Mededeelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, 1952, p. 267-288; ID., *Petrus Dorlandus Diesthemius, de dichter van Elckerlijc* (met *Naschrift* van H. J. J. Scholtens), Ons Geestelijk Erf, 27, 1953, p. 89-98; L. MOEREELS, *De*

zevende dialoog van Peter Dorlant's „*Viola animae*”, l.c., p. 259-276; ID., *Pierre Dorlant*, Dictionnaire de spiritualité, III, 1957, kol. 1646-1651; A. AMPE, *Petrus Dorlandus O. Carth. en Dominicus van Gelre O.P.*, Hellinga Festschrift/Feestbundel/Mélanges, Amsterdam, 1980, p. 29-42.

PETRUS VAN HEYNSENE, geboren te Axel (Zeeland), werd in 1478 in het kartuizerklooster te Gent geprotest. Hij schreef een kloosterkroniek, getiteld *Fundatio domus Gandensis (1492-1500)*, die heden nog is bewaard. Hij stierf in 1509/10.

J. DE GRAUWE, *Chartreuse de Notre-Dame du Val Royal à Gand*, [Destelbergen, 1973], p. 16 (pro manuscripto); ID., *Histoire de la chartreuse du Val-Royal à Gand et de la chartreuse du Bois-Saint-Martin à Lierde-Saint-Martin (Flandre Orientale)*, Salzburg, 1974, p. 49 (Analecta Cartusiana, 18); ID. *Prosopographia*, nr. 2380.

De Gentenaar MICHAEL DIERICKX deed in het kartuizerklooster te Sint-Martens-Lierde professie in 1496. Hij was er prior van 1506 tot aan zijn dood in 1530/31. Hij sympathiseerde met het humanisme en stimuleerde als zodanig de talenstudie van Levinus Ammonius, die zeer gelukkige jaren onder zijn prioraat doorbracht. M. Dierickx, die open stond voor de studie van de oude talen en van een zuivere vroomheid was, vertaalde uit het Duits de meditatie over Christus' lijden van de Roomse koning graaf Willem II van Holland († 1256) onder de titel *Agalma religiosorum sive meditationes circa mysteria passionis dominicae*.

Guilelmi II. Hollandiae comitis et Romanorum regis Agalma religiosorum sive Meditationes circa mysteria passionis dominicae, textum recognovit, vitam Guilelmi exposuit indicemque adiecit F. G. OTTO, Coloniae-Bruellis, 1849 (Bibliotheca mystica et ascetica); V. GAUBLOMME, *Necrologie van de kartuize St-Martens-Bos te St-Martens-Lierde*, Het Land van Aalst, 9, 1957, p. 171-172, 176; J. DE GRAUWE, *Histoire de la chartreuse du Val-Royal à Gand et de la chartreuse du Bois-Saint-Martin à Lierde-Saint-Martin (Flandre Orientale)*, Salzburg, 1974, p. 95-97, 106 (Analecta Cartusiana, 18); ID., *Prosopographia*, nr. 2160 (+ Suppl.).

De *Liber foundationis* van de Scheutse kartuizer Marcel Voet vond zijn voortzetters. De eerste bewerker was JUDOCUS SMETS. Hij werd geboren te Aalst en bezocht, als onbemiddelde jongen, de school van het kartuizerklooster. Al mag het ongewoon zijn geweest, door een bijzondere overeenkomst tussen de kartuizers van Scheut en het kapittel van Anderlecht konden negen, maximum twaalf „pauperes iuvenes” bij hen worden onderwezen in de zang, de wetenschap en de goede zeden. J. Smets studeerde zelfs op hun kosten aan de universiteit te Leuven. Hij deed professie in 1498. Achtereenvolgens was hij vicaris (1512-1514) en procurator (1517-1522). In 1525 vluchtte hij naar Italië om er als eremijt te leven. Uiteindelijk heeft hij zich opnieuw met de orde verzoend en stierf als prior van het kartuizerklooster te Trisulti in 1532/33.

A. PIL, *Het middeleeuws scriptorium en de kloosterbibliotheek der kartuizers te Scheut bij Brussel*, Leuven, 1951, p. 7, 9, 22-24, 26, 39 (licentiaatsverhandeling in machineschrift); M. SOENEN, *Chartreuse de Scheut, à Anderlecht*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1385-1386, p. 1388, n. 3, p. 1406, n. 1; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1964.

De omstreeks 1475/80 in Tielt (West-Vlaanderen) geboren WILLEM BIBAUT is in 1499 bij de Gentse kartuizers ingetreden, wier procurator hij was van 1507 tot 1514. Tussen 1514-1521 bestuurdde hij de kartuis te Geertruidenberg. Nadien werd hij aangesteld tot prior-generaal van de orde in de Grande Chartreuse, welke functie hij tot aan zijn dood in 1535 uitoefende. W. Bibaut heeft enkele geschriften nagelaten, waaronder in het bijzonder dienen vermeld zijn *Sermones capitulares ad fratres de vitae spiritualis profectu* (cat. 47); deze zijn wellicht te vereenzelvigen met de dikwijls als een ander werk geciteerde *Conciones de plerisque praecipuis festis*. Zijn preken werden zeer gewaardeerd: zij munten uit door vroomheid en door hun merkwaardige verklaring van de H. Schrift; zij zijn in de toepassing van groot nut voor hen, die de volmaaktheid nastreven.

L. RAY, *Bibaux ou Bibauce (Guillaume)*, Dictionnaire de spiritualité, I, 1937, kol. 1588-1589; J. DE GRAUWE, *Chartreuse de Notre-Dame du Val Royal à Gand*, [Destelbergen, 1973], p. 17 (pro manuscripto); ID., *Bibaut, Willem*, Nationaal Biografisch Woordenboek, VI, 1974, kol. 34-36; ID., *Prosopographia*, nr. 892.

Onder leiding van PETRUS BLOMMEVENNA bereikte het Keulse kartuizerklooster een hoge geestelijke bloei. Hij werd in 1466 te Leiden geboren, studeerde vanaf 1483 aan de universiteit te Keulen achtereenvolgens de artes, filosofie en theologie. In 1490 legde hij zijn professie af in de Keulse kartuis, die hij van 1507 tot aan zijn dood in 1536 als prior heeft bestuurd. Reeds vóór zijn intrede in de kartuizerorde heeft hij de geschriften van de grote Nederlandse mysticus, de minderbroeder Hendrik van Herp († 1477) leren kennen. Vooral diens hoofdwerk *Spieghel der volcomenheit*, dat hij door een uittreksel in vertaling (*Zwölf Abtötungen*) in de monastieke kringen had bekendgemaakt, vond grote weerklank. Bijgevolg vertaalde hij de ganse *Spieghel* in het Latijn onder de titel *Directorium aureum contemplativorum* (Gouden leidraad der contemplatieven, 1509). Zijn eerste zelfstandige geschrift *De effusione cordis* beschrijft in 32 korte hoofdstukken hoe de mens door middel van het beschouwend gebed, dat hij uit zijn hart moet storten, tot de hoogste vorm van de aanbidding Gods komt. In 1516 hield hij op het generaal kapittel in de Grande Chartreuse een *Sermo de sancto Brunone*, waarin hij met trots wijst op de Keulse en adellijke oorsprong van de kartuizerorde in de persoon van haar stichter. P. Blommevenna heeft ook stelling genomen tegen de uitbreiding van de hervorming in het aartsbisdom Keulen in zijn strijdschrift *Candela evangelica* (1526); hierin

weerlegt hij de dwaalstellingen van de hervormers in het licht van het evangelie. Door zijn religieuze inzet vertrouwden zich steeds meer priesters en gelovigen aan zijn geestelijke leiding toe. Tengevolge hiervan verscheen in 1532 zijn *Enchiridion sacerdotum* (Handboek voor priesters (cat. 48). In 1538, twee jaar na zijn dood, kwam zijn hoofdwerk *De bonitate divina* van de pers; het is een theologische summa in vier delen (het menselijk schouwen van God op aarde in dezes werken; het leven, lijden en de verrijzenis van Christus; de verering van de Moeder Gods Maria; de verering en de aanroeping van de engelen en heiligen). De grote verdiensten van P. Blommevenna waren zijn verinnerlijking van het gebedsleven en zijn verantwoord kerk-zijn.

H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser-Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönche, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 347-348; A. WIENAND, *Bedeutende Prioren in der Kölner Kartause: ... Petrus Blomevenna (1507-1536)*, l.c., p. 248-251.

WILLEM VAN BRANTEGHEM werd geboren te Aalst omstreeks 1480. Zijn vader Jan was van de kleine adel; hij was baljuw en ontvanger van Borselen. Bij zijn familieleden was er vermoedelijk nog een andere kartuizermonnik met name Bartholomeus van Branteghem, profes van de Gentse kartuis, waar hij overleed in 1516. Willem deed hier ook professie in het begin van de 16de eeuw. In 1527 werd hij verplaatst naar de kartuis van Delft, waar hij drie jaar als hospes verbleef; of hij er een bepaalde functie uitoefende, weten we niet. In 1530 ging hij naar de kartuis van 't Kiel, en verbleef er tot aan zijn dood in 1537. Hier situeert zich zijn schrijversperiode. In 1533 gaf hij bij Maarten de Keyser te Antwerpen de *Viola animae* van Petrus Dorlandus uit met toevoeging van — vertrouwd als hij was met het humanisme — zestien elegische disticha over de *Anima christiana* van zijn hand (cat. 45). 1535 was een jaar van een vruchtbare literaire produktie: van hem verscheen eveneens te Antwerpen bij Willem Vorsterman *Gheestelyc boomgaert* met een Franse vertaling onder de titel *Vergier spirituel et mystique* en een Latijnse versie, *Pomarium mysticum* getiteld (cat. 49); wederom te Antwerpen bezorgde Simon Cock zijn *Enchiridion eorum quae in Veteri Testamenti traduntur* in druk, zowel in het Nederlands als in het Latijn. In 1537, jaar van zijn overlijden, drukte de Antwerpenaar Mathias Crom zijn *Leven van Jezus* in het Latijn en het Nederlands (cat. 50); een Franse uitgave kwam bij dezelfde van de pers in 1540. Vele werken zijn versierd met mooie gravures, inzonderheid het laatste, waarvan de houtsneden door de Gentenaar Lieven de Wit werden verzorgd.

F. PRIMS, *Geschiedenis van Antwerpen*, VII-3, Antwerpen, 1940, p. 248-250; J. DE GRAUWE, *Branteghem, Willem van*, Nationaal Biografisch Woordenboek, VI, 1974, kol. 50-51; ID., *Prosopographia*, nr. 895.

Een bijzonder ascetisch, vroom en deugdzaam kartuizer was JOHANNES JUSTUS LANSPERGIUS. Hij werd in 1489/90 te Landsberg geboren. Na filosofische studies te Keulen trad hij in bij de kartuizers van deze stad en sprak in 1509 zijn geloften uit. Omstreeks 1520 werd hij sacrista en van 1523 tot 1530 was hij vicarius en novicenmeester. Vervolgens fungeerde hij tussen 1530-1534/35 als prior van het kartuizerklooster te Jülich. Teruggekeerd naar zijn professiehuis, werd hij er opnieuw vicarius. Hij is in 1539 gestorven. De geschriften van Joh. Lanspergius werden door zijn medebroeder en biograaf Bruno Loher in 1554-1555 persklaar gemaakt in vier banden, waarvan de eerste drie zijn preken bevatten. De kleinere werken van Lanspergius zijn niet onbelangrijk: zij gaan veeleer in op de praktische vragen van het geestelijk leven. De toeschrijving van de verschillende anoniem verschenen *Specula christianae perfectionis* aan Lanspergius alleen, is allesbehalve zeker (cat. 51). Lanspergius, die een grote verering had voor het H. Hart van Jezus, zette de grote kartuizertraditie van de *Vita Jesu Christi*-redacties verder (cat. 52).

G. CHAIX, *Réforme et contre-réforme catholiques. Recherches sur la chatreuse de Cologne au XVIe siècle*, Salzburg, 1981, I, p. 198-202 en II, p. 543-597 (Analecta Cartusiana, 80); H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser- Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönche, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 361.

Op het einde van de 15de eeuw schreef de Vughtse kartuizer JAN VAN HAARLEM zijn *Passio Dominica*, ascetische bespiegelingen over het lijden van Jezus Christus ten behoeve van predikanten. Hij werd lange tijd ten onrechte vereenzelvigd met Jan van Helmont, die van 1427 tot aan zijn dood in 1430 procurator van het Kielse kartuizerklooster was. Bijgevolg dacht men dat het voornoemde werk hier een halve eeuw vroeger was ontstaan. Jan van Haarlem heeft wegens tijdgebrek zijn verhandeling niet kunnen voltooien. Indien het geschrift volledig was geweest, zou het bestaan hebben uit: 1. *De (5) praeambulis dominicae passionis* (waarvan de vijfde praecambulus, het Laatste Avondmaal, reeds een traktaat op zichzelf is); 2. Over de passie zelf (verdeeld in zeven hoofdstukken, overeenkomstig de zeven getijden); 3. Over de vruchten van de passie. Het laatste kapittel van het tweede gedeelte over de vespers en completen, alsook het ganse derde gedeelte zijn nooit geschreven geworden. Om in deze leemte te voorzien spoort de auteur de lezer aan de *Vita Christi* van Ludolf de Kartuizer (cat. 14-15) te raadplegen, die, na de vier evangelies, zijn voornaamste bron was. Het feit dat Jan van Haarlem in 1525 subvicaris (of coadjutor?) van de kartuizerinnen te Brugge is geweest, heeft geleid tot een verkeerde interpretatie van een passus bij C. G. N. De Vooy door F. Prims. Hierin wordt medegedeeld dat *De expositie vander passien ons liefs heren Jhesu Christi*,

door een (onbekende) kartuizer uit diverse boeken verzameld en van het Latijn in het Diets vertaald, een toepasselijke exempel bevat uit een *Sermoen op den pater noster*, dat door een vicaris van de Brugse kartuizerinnen was vervaardigd. Voor F. Prims stond het vast dat met deze Jan van Haarlem werd bedoeld. Nochtans was die kartuizer-ambtgenoot in het kartuizerinnenklooster te Brugge juist Herman Steenken van Scutdorpe, die, in het eerste kwart van de 15de eeuw werkzaam, wel degelijk de auteur van *Die exposicie vanden pater noster* (cat. 25) is. Na zijn verblijf te Brugge werd Jan van Haarlem naar Vught teruggeroepen om er tot 1527 vicaris te zijn, welke functie hij er ook nog in 1531 zal uitoefenen. In de tussenliggende tijd verbleef hij als procurator in het kartuizerklooster van Geertruidenberg. Hij overleed in zijn professiehuis in 1540.

J. VANNÉRUS, *Le dépôt des Archives de l'Etat à Anvers. Accroissements de l'année 1904*, Revue des bibliothèques et archives de Belgique, 3, 1905, p. 471; C.G.N. DE VOOYS, *Middel nederlandse legenden en exempelen. Bijdrage tot de kennis van de prozaliteratuur en het volksgeloof der middeleeuwen*, herz. en verm. druk, Groningen en Den Haag, 1926, p. 54; F. PRIMIS, *De „Passie onzes Heeren” door Jan van Haarlem van 't Kiel († rond 1430)*, Antwerpiensia. Losse bijdragen tot de Antwerpsche geschiedenis, 11, 1937, door F. PRIMIS, Antwerpen, 1938, p. 111-117; Id., *Geschiedenis van Antwerpen*, Antwerpen, VI-3, 1937, p. 216 en VII-3, 1940, p. 247-248; H.J.J. SCHOLTENS, *De kartuizers bij Geertruidenberg*, Bossche Bijdragen, 18, 1941-45, p. 94-96; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1571, 1590 (nr. 1570 betreft een Kielse naamgenoot, die in 1535 overleed). — In mijn geschiedkundig overzicht van de Kielse kartuis in *Kartuizen in de Nederlanden (1314-1796)*. *Klein monasticon*... o.l.v. A. GRUIJS, *De kartuizers en hun Delftse klooster*, (Delft, 1975), p. 178, heb ik foutief bericht dat de *Passio Dominica* van Jan van Haarlem wordt bewaard te Antwerpen, Rijksarchief, Kerkelijke archieven (reguliere geestelijkheid), fonds Kartuziers van Lier, 27; sinds 3 maart 1972 is onderhavig werk hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, IV 857 geworden.

De tweede kroniek van het kartuizerklooster te Leuven is de onmiddellijke voortzetting van deze, die door J. Vekenstijl was begonnen. Haar auteur JOHANNES DE THYMO (Van den Male) hernam in een streng chronologische volgorde de eerste kroniek vanaf 1494 en zette haar verder tot 1525. Hij was de zoon van de Leuvense stadssecretaris. Vóór hij zijn professie in 1512 aflegde, behaalde hij de graad van magister artium aan de universiteit van zijn geboortestad. Hij overleed als procurator omstreeks 1540. Beide kronieken zijn onder de gemeenschappelijke titel *Chronicon carthusiae Lovaniensis* overgeleverd. Zijn *Genealogie van de Thimones* is niet meer bewaard.

H. DELVAUX, *Chartreuse de Louvain*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1459-1460, 1463; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1794 (+ Suppl.).

In 1480 te 's-Gravenbrakel geboren, werd JEAN BASTONNIER eerst monnik in de benedictijnenabdij van Sint-Maarten te Doornik en later prior van de

benedictijnen te Gembloers, om dit laatste klooster te hervormen in de geest van de Congregatie van Bursfeld. Hier stelde hij zijn *Libellus de coeemoniis ac consuetudinibus reformationis Bursfeldensis* samen. Ook vertaalde hij in het Frans Sigebert van Gembloers' († 1112) *Vita sancti Guiberti*, de stichter van de abdij van Gembloers (ca. 946); *La vie et miracles de saint Guibert ... translatée du latin ... et depuis mise en françois par Jehan Bastonnier* werden in 1626 te Douai gedrukt. In 1528 is hij naar de kartuizerorde overgegaan en legde zijn professie af in de kartuis te Chercq bij Doornik. Als kartuizer schreef hij in het Frans verscheidene gedichten over geestelijke onderwerpen en enkele kleine traktaten over de vroomheid. Zijn devies luidde: *Non nisi in Deo gaudium*. J. Bastonnier overleed in 1541.

F. DESMONS, *La chartreuse du Mont Saint-André à Chercq, près Tournai (1375-1783)*, Annales de la Société historique et archéologique de Tournai, n.s. 14, [1911], p. 146-147; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1386.

Na zijn studies aan de universiteit te Leuven werd FLORENS VAN HAARLEM in 1529 in het kartuizerklooster van deze stad geprofest. Zijn prioraat duurde slechts één jaar, van 1542 tot aan zijn dood in 1543. Hij schreef een werkje over de christelijke inrichting van het leven, *De wech des levens* geheten. Hiervan verschenen twee Latijnse vertalingen, resp. door de minderbroeder Tacitus Nicolaus Zegers († 1559) onder de titel *Via vitae* (Antwerpen, 1551), en door Laurentius Surius onder de hoofding *Institutiones vitae christianae* (Keulen, 1552). Toen de dood hem overviel, zou hij een traktaat over het contemplatieve leven aan het voltooien zijn geweest.

TH. PETREIUS, *Bibliotheca Cartusiana, sive illustrium sacri Cartusiensis ordinis scriptorum catalogus*, Coloniae, 1609, p. 90-91; H. DELVAUX, *Chartreuse de Louvain*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1463-1464, 1476; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 644 (+ Suppl.).

JOHANNES AMMONIUS zette de *Chronica domus Capellae*, door A. Beeltsens begonnen, verder tot 1534. De voortzetting is in een veel levendiger stijl geschreven, doordat de kroniekschrijver de monniken nog persoonlijk heeft gekend. J. Ammonius of de Arena (Harenaceus), resp. zijn Griekse en Latijnse humanistennaam voor Van der Maude, werd te Gent geboren en was de oudere broer van Levinus Ammonius. In 1500 deed hij professie in het kartuizerklooster te Herne. Hij had een uitgesproken belangstelling voor de klassieke talen, zodat hij door zijn omgeving met wantrouwen werd gadeslagen. Zijn rechtgelovigheid werd in twijfel getrokken. Om die reden werd hij tijdelijk naar de kartuis te Leuven gezonden, waarvan hij in 1526 terugkeerde. Toch zou hij lutherse ideeën hebben geuit, tengevolge waarvan hij in de kloostergevangenis werd opgesloten. Het blijkt dat hij zich vóór

zijn dood in 1545 met de Kerk opnieuw heeft verzoend. Het belang van de kroniek van Herne voor de geschiedenis van het klooster zelf hoeft geen betoog. Maar ook voor de geschiedenis van de Dietse provincie is zij een voorname bron. Wat het intellectuele leven betreft somt de kroniek regelmatig de titels van werken op, die door de monniken voor de bibliotheek werden gekopieerd. De volgende kopiisten worden vermeld: Hendrik Sleen († 1426), Arnold Campenioen († ca. 1440), Gyselbert van Lederdam († 1441), Johannes Peeters van Delft († 1449), Gillis van Bapaume († 1454), Petrus Brassart († vóór 1456), Raso Wiel († 1459/1470?), Arnold Biels van Diest († 1463), Petrus Bierinckx († 1501), Antonius Moens († 1503), Franciscus Welle († 1504), Judocus vander Cleyen († 1504), Jan van Vlaanderen (du Quesnoy, † 1505), Andreas van Doornik († 1507), Johannes Pauli van Delft († 1508), Johannes de Bruyn († 1509), Jan Oors († 1511), Arnold Stampion († 1516), Jan Lelloe († 1525), Levinus Zoeten († 1526), Michaël du Mont-Cassel († 1528), Michaël Zarenberch († 1531), Fredericus Brandt († 1537), Adrianus Noteboom († 1540), Judocus Hinckaert († 1556), Nicolaus Behault van Bergen († 1559).

A. BEELTSSENS en J. AMMONIUS, *Chronique de la chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-les-Enghien*, publiée et annotée par ED. LAMALLE, Louvain, 1932, p. X, XVII-XXII en *passim* (Bibliothèque de la Revue d'histoire ecclésiastique, 8); DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1357.

JEAN DE MOURCOURT OF DE MOROCOURT († 1548), van Doornik geboortig, legde zijn professie af in het kartuizerklooster te Valenciennes, waar hij prior is geweest. Th. Petreius noemt hem Joannes Macocurtius naar de kloosternaam van zijn professiehuis (Notre Dame de Macourt of Macort). J. de Mourcourt schreef: 1. *Quatuor Brunoniadum ac Hugoniadum libros*, lofzangen ter ere van de H. Bruno en van de H. Hugo van Avalon, kartuizer van de Grande Chatreuse (ca. 1163) en bisschop van Lincoln (1186-†1200); 2. een elegie, getiteld *Threnodia in Lutherum*; 3. lofzangen *De nativitate Domini et de rebus gestis S. Laurentii martyris*.

TH. PETREIUS, *Bibliotheca Cartusiana, sive illustrium sacri Cartusiensis ordinis scriptorum catalogus*, Coloniae, 1609, p. 209; F. DESMONS, *La chartreuse du Mont Saint-André à Chercq, près Tournai (1375-1783)*, Annales de la Société historique et archéologique de Tournai, n.s. 14, [1911], p. 152.

De Amsterdammer SEBASTIAAN PIETERSZ. werd ca. 1513 in het kartuizerklooster te Herne geprofest. Tussen 1525 en 1533 verbleef hij als hospes bij de Kielse kartuizers. Vervolgens bekleedde hij tot 1546 het prioraat in zijn professiehuis. Hij overleed er als vicaris in 1550. Seb. Pietersz. vervaardigde, aldus Th. Petreius, een *Cartusiasticon* uit kartuizerhymnen, die door Dionysius de Kartuizer van commentaren waren voorzien.

TH. PETREIUS, *Bibliotheca Cartusiana, sive illustrium sacri Cartusiensis ordinis scriptorum catalogus*, Coloniae, 1609, p. 273 (verkeerdelijk p. 261bis); A. BEELTSSENS en J. AMMONIUS, *Chronique de la chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien*, publié et éditée par ED. LAMALLE, Louvain, 1932, p. 162-163, 185 (Bibliothèque de la Revue d'histoire ecclésiastique, 8); DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 2576.

Het kartuizerklooster te Keulen heeft een belangrijke rol gespeeld in de bestrijding van de geloofscrisis tijdens de eerste helft van de 16de eeuw. De Keulse kartuizer DIRK LOHER was hierin toonaangevend. Hij werd omstreeks 1495 in Stratum bij Eindhoven geboren. Hij trad in 1518 bij de kartuizer's te Keulen in. Na in zijn professiehuis sacrista (1525) en vicarius (1530) te zijn geweest, werd hij van 1539 tot 1542 en van 1543 tot aan zijn dood in 1554 resp. belast met de prioraten te Hildesheim en te Buxheim. Daarenboven werd hem in 1548 door het generaal kapittel opgedragen de door de hervorming verloren kartuizerkloosters in de Nederduitse, Rijnlandse en Saksische provincies terug te winnen. Ondanks deze drukke bestuurstaken vond D. Loher nog de tijd om zijn levenswerk te verwezenlijken: het uitgeven in druk van de werken van Dionysius de Kartuizer, wiens biografie hij trouwens heeft geschreven. Daartoe werd in 1531 verzocht door het generaal kapittel. Reeds in 1532 verschenen de eerste banden in druk. Tot meerdere van deze werken schreef hij het voorwoord. Hij heeft nog andere mystieke geschriften in druk laten verschijnen: *Margarita evangelica* (Die - kleine - evangelische Peerle, daar het door D. Loher uitgegeven handschrift niet volledig was, 1535), *Die grote evangelische Peerle* (1537-38), *Dat Boecxken geheten der liefden oft der minnen regel* (cat. 55) en Hendrik Herps verzamelde werken onder de titel *Theologia mystica* (1538).

R. SOMMER, *Die Kölner Kartause (1334-1928)*, Die Kartause in Köln. Festschrift der evangelischen Gemeinde Köln zum 50. Jahrestag der Einweihung der Kartäuserkirche in Köln zur evangelischen Kirche am 16. September 1978, herausgegeben von R. SOMMER, Köln, 1978, p. 41-46; G. CHAIX, *Réforme et contre-réforme catholiques. Recherches sur la chartreuse de Cologne au xvie siècle*, II, Salzburg, 1981, p. 443-507, 607-617 (*Analecta Cartusiana*, 80); H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser-schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönche, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 363; A. WIENAND, *Bedeutende Prioren in der Kölner Kartause ...*, l.c., p. 258.

De lutherse verdachtmaking van LEVINUS AMMONIUS door zijn tijdgenoten schijnt op H. J. J. Scholtens indruk te hebben gemaakt: hij beschouwt hem als een figuur met niet zo'n grote diepgang en evenwichtige bezinning. V. Gaublonne daarentegen, die een breedvoerige verhandeling over de kartuizerhumanist in voorbereiding had (?), bewijst dat Levinus de sympathie die zijn broer Johannes, kartuizer te Herne, voor het lutheranisme koesterde publiek afkeurde. L. Ammonius werd te Gent geboren in 1485.

In 1506 deed hij professie in het kartuizerklooster te Sint-Martens-Lierde. In Michaël Dierickx, die van 1506 tot aan zijn dood in 1530/31 prior van dit convent was, vond Levinus een open en ontwikkelde geest die zijn humanistische leergierigheid begreep en steunde. In die tijd gaf hij zijn Latijnse vertaling van Johannes Chrysostomus' (†407) sermoen *De providentia Dei et fato* uit. Het overlijden van prior Dierickx sloot bij Levinus de periode van het enthousiast beoefenen der klassieke letteren af. Zijn broer Johannes indachtig, stelde men zich voor dat zijn talenstudie naar het lutheranisme zweemde. In 1533 werd hij (in ballingschap) overgeplaatst naar de kartuis te Gent, waar hij een tweede professie aflegde. Hij was er procurator tot 1538. Na de dood van prior-generaal Willem Bibaut in 1535, die L. Ammonius zolang genegen was, verbood het generaal kapittel van jaar tot jaar de lectuur van Erasmus. Dit betekende eens te meer een beperking. In 1540 werd hij naar het huis te Arnhem gestuurd. Hier bereidde hij de kritische uitgave van W. Bibauts *Sermones capitulares* (cat. 47) voor en vervaardigde hij zijn *Tractatus in parabolam Servatoris nostri de filio minore natu*. Dit laatstvermeld werkje verscheen in 1542 te Leuven. Op dat ogenblik was L. Ammonius in Scheut, waar hij *De institutione novitiorum* samenstelde. In 1546 kwam hij terug naar de kartuis te Gent. Omstreeks 1550 trof hij voorbereidingen om een uitgebreide biografie van W. Bibaut op te stellen. Hij stierf in 1556, het jaar van zijn gouden professie. In Besançon wordt L. Ammonius' *Brievenboek* bewaard: het bevat 168 à 183 Latijnse en Griekse brieven, die aan 82 priesters, leken, kloosterlingen en humanisten zijn gericht. Levinus schreef Erasmus zes brieven; de grote humanist antwoordde hem tweemaal.

V. GAUBLONME, *Necrologie van de kartuize St-Martens-Bos te St-Martens-Lierde*, Het land van Aalst, 9, 1957, p. 175-178; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 2023; A. E. PIL, *Humanistica Cartusiana*. Levinus Ammonius als vertaler van Chrysostomus' sermoen «*De providentia Dei et fato*», *Sacris Erudiri*, 26, 1983, p. 275-310.

BRUNO LOHER, Dirks broer, werd omstreeks 1500 eveneens in Stratum bij Eindhoven geboren. Hij deed in 1530 professie in het kartuizerklooster te Keulen, waar hij vanaf 1539 de functie van vicarius en novicenmeester uitoefende. Hij overleed in 1557. Onder leiding van zijn broer Dirk werkte hij mede aan het persklaar maken van de geschriften van Dionysius de Kartuizer. Hijzelf schreef het voorwoord op de commentaren van Pseudo-Dionysius de Areopagiet en op het Boek der Wijsheid. B. Loher was ook de uitgever van Johannes Lanspergius' sermoenen in drie delen (1554). Hij stelde verder een lijst van diens werken op en schreef de biografie van zijn leermeester. Ten slotte gaf hij de *Theologia mystica* van Hendrik van Herp, die reeds door zijn broer Dirk in het licht was gegeven, in 1556 opnieuw uit (cat. 54).

H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser-Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönche, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 362.

Een verdienstelijk schrijver zou de Utrechtse profes GIJSBERT DIRKSZ. VAN RUTENBERCH zijn geweest. Er is niet veel over hem geweten. Nadat hij vele jaren in zijn professiehuis procurator was geweest, is hij op een onbekend tijdstip prior van de kartuis te Noordgouwe bij Zierikzee geworden. Toen hij in 1557 overleed, was hij reeds teruggekeerd naar het convent te Utrecht. Behoudens het *Chronicon cartusiae Ultrajectinae*, een kroniek van het kartuizerklooster te Utrecht, zijn geen andere titels bekend. Zijn kroniek is evenwel niet meer bewaard. Mogelijk is zij op het algemeen verzoek van de Grande Chartreuse in 1615, om het centraal bestuur van de orde te documenteren over de geschiedenis van de kartuizen, naar het moederklooster gezonden geworden. L. Le Vasseur († 1693) en C. Le Couteulx († 1709), de kroniekschrijvers van de orde, hebben deze historische verzameling, waaronder de kroniek van G. van Rutenberch, geraadpleegd bij het schrijven van hun grote werken over de geschiedenis van de orde.

H. J. J. SCHOLTENS, *De kartuizers bij Zierikzee*, Haarlemsche Bijdragen, 53, 1936, p. 174-175, 200-201.

Een andere Keulse kartuizer, die veel heeft gedaan voor de heropbloei van de mystiek te midden van de woelingen van de hervorming, was GERARD KALKBRENNER. Hij werd in 1494 in Hamont (Belgisch-Limburg) geboren. In 1518 legde hij zijn professie af in het kartuizerklooster te Keulen. Vanaf 1523 oefende hij het ambt van procurator uit en in 1536 werd hij tot prior aangesteld. Hij overleed in deze functie in 1566. Dank zij G. Kalkbrenner werd de mystieke kring rond Maria van Hout († 1547), begijn te Oisterwijk (bij Tilburg), met wie hij contacten onderhield, bij de Keulse kartuizers geïntroduceerd; tot die kring behoorden de jezuïet Petrus Canisius († 1577), Niklaas van Essche († 1578), de geestelijke leidsman van de begijnen te Diest, en mogelijk ook de onbekende schrijfster van de *Evangelische Peerle* en van de *Tempel onser sielen*. Hij bezorgde de Duitse vertaling en editie van Maria van Houts *Rechte Wech* (1531) en *Paradijs der liefhebbender sielen* (1532). Bovendien ijverde hij bij de burgerlijke en kerkelijke overheid resp. van de stad en het bisdom Keulen voor de oprichting van een jezuïetenhuis aldaar; hij werd hierbij gesteund door zijn eigen orde.

G. CHAIX, *Réforme et contre-réforme catholiques. Recherches sur la chartreuse de Cologne au xvie siècle*, Salzburg, 1981, I, p. 202-207 en II, p. 539-542 (Analecta Cartusiana, 80); H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser-Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*,

De laatste voortzetter van Marcel Voets *Liber foundationis* was zijn Scheutse confrater JAN TOURNEUR, die een uitgesproken historische interesse had. In 1558 schreef hij het ganse werk, dat in slechte staat was, over en vervolledigde het tot het jaar 1531. J. Tourneur werd in 1546 geprofest en was achtereenvolgens sacrista (1550-1553), procurator (1553-1559, 1560) en vicaris (1559-1560). In 1562 moest hij „midts zekere redenen — van humanistische aard — daer toe porrende” overgaan naar de kartuis te Lier. Hier maakte hij in datzelfde jaar de indices op de kroniek en vertaalde ze in het Nederlands (*Historie van het Clooster van de Chartroesen tot Scheut bij Brussel geadmitteert in de selve stadt int jaer 1454*). Vier jaar later, in 1566, overleed hij in het kartuizerklooster te Herne.

A. PIL, *Het middeleeuws scriptorium en de kloosterbibliotheek der kartuizers te Scheut bij Brussel*, Leuven, 1951, p. 7-9, 11, 26 (licentiaatsverhandeling in machineschrift); M. SOENEN, *Chartreuse de Scheut, à Anderlecht*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1388, n. 3, p. 1389, p. 1392, p. 1406-1407; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1799.

Het kloosterleven van LAUTENTIUS SURIUS werd gekenmerkt door het schrijven van vele stichtelijke werken. Hij werd in 1522/23 te Lübeck geboren. Hij studeerde aan de universiteiten van Frankfort/Oder en Keulen waar hij in 1539 de graad van magister artium behaalde. Hier sloot hij vriendschap met de jezuïet Petrus Canisius († 1577) die, binnen het geestelijk aantrekkingsveld van het Keulse kartuizerklooster, samen met Niklaas van Essche († 1578) tot de mystieke kring van Maria van Oisterwijk († 1547) behoorde. Zo kwam het dat L. Surius in 1541 te Keulen werd geprofest. Tot aan zijn dood in 1578 heeft hij zich beziggehouden met de vertaling van mystieke teksten en met de uitgave van heiligenlevens. Het eerste werk, dat hij in 1545 vertaalde, was de *Evangelische Peerle*; in 1552 volgde de vertaling van de werken van Jan van Ruusbroec († 1381). Zijn grootste bekendheid verwierf hij door zijn verzameling van de levens der heiligen, gerangschikt volgens de maanden en dagen overeenkomstig de Romeinse kalender (cat. 55). Bij de samenstelling van dit werk verschaften hem bevriende jezuïeten uit meerdere Europese landen de nodige informatie. Zo werd hij de voorloper van de bollandisten. Deze laatsten echter beoogden een kritische bronnenuitgave, terwijl L. Surius een stichtelijk verhaal leverde. Van zijn hagiografische verzameling bezorgde de Keulse kartuizer ZACHARIAS VAN LIPPELOO († 1599) een verkorte uitgave, die door zijn confrater CORNELIS GRAS († 1642) werd voltooid; beiden waren van Antwerpen herkomstig.

G. CHAIX, *Réforme et contre-réforme catholiques. Recherches sur la chartreuse de Cologne au XVIIe siècle*, Salzburg, 1981, I, p. 305-326; II, p. 633-694 (Analecta Cartusiana, 80); H. M. BLÜM, *Lexikale Übersicht (c) der Kartäuser-Schriftsteller im deutschsprachigen Raum*, Die Kartäuser. Der Orden der schweigenden Mönche, herausgegeben von M. ZADNIKAR in Verbindung mit A. WIENAND, Köln, (1983), p. 370-371; A. WIENAND, *Bedeutende Prioren in der Kölner Kartause: ... Laurentius Surius (1522/23-1578)*, l.c., p. 276-287.

Een belangrijke bron voor A. Havens' geschiedenis van de Roermondse kartuizermartelaren was JAN VOEREN. Deze vicaris kon ontkomen aan het bloedbad, dat de troepen van de Prins van Oranje onder zijn medebroeders hadden aangericht. Hij vluchtte naar het kartuizerklooster te Jülich, waar hij tot 1579 verbleef. Tijdens dat verblijf stelde hij de naamlijst van de Roermondse kartuizers op met een beknopte beschrijving van ieders lotgevallen.

G. HESSE, *De Martelaren van Roemond. Een bronnenstudie*, Limburg's Jaarboek, 17, 1911, p. 178.

De Londense kartuizer MAURICE CHAUNCEY (†1581) en zijn Engelse confraters weigerden in 1535 Hendrik VIII als hoofd van de Kerk van Engeland te erkennen. Tengevolge daarvan werden zij tussen 1539-1545 voorlopig en in 1559 definitief uit hun vaderland verbannen. Telkens vonden zij een onderkomen bij de kartuizers van Genadedal te Brugge. M. Chauncy was er van 1561 tot 1568 de prior van beide gemeenschappen. Hij werd aangemoedigd om als ooggetuige de marteldood van achttien Engelse, meestal Londense, kartuizers te verhalen. Van dit relaas schreef hij vier versies, die onder verschillende titels in verscheidene afschriften zijn bewaard. De eerste redactie kwam tot stand in 1545-1546; de tweede redactie stelde hij vóór Pasen 1547 samen als een omstandige brief aan het generaal kapittel, om voor hem en zijn lotgenoten de toelating tot een tweede professie in de Brugse kartuis te bekomen; de derde redactie (1564) beoogde de pauselijke steun aan de Engelse bannelingen; de vierde redactie (1570) was bedoeld om het continentale lezerspubliek tot geldelijke hulp te bewegen. De eerste drie verslagen werden opgesteld in Genadedal; het laatste rapport schreef hij in Sheen Anglorum te Brugge, waar de Engelse kartuizers sedert 1569 voorlopig een zelfstandig bestaan leidden. Slechts de eerste redactie van de *Historia aliquot martyrum Anglorum maxime octodecim Cartusianorum* is tot nog toe ongepubliceerd.

F. HENDRICKX, *De handschriften van de kartuis Genadendal bij Brugge (1318-1580)*, Ons Geestelijk Erf, 47, 1973, p. 52-61; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 2137; ID., *Chartreuse du Val-de-Grâce à Bruges [et] Chartreuse de Sheen Anglorum à Nieuport*, Monasticon Belge, III. Province de Flandre Occidentale, 4, Liège, 1978, resp. p. 1214-1215 en p. 1235, 1238-1239, 1244-1245.

De geschriften van de Scheutse kartuizer JAN VAN DER HEYDEN dragen de stempel van zijn bewogen leven. Hij werd in 1538 geprofest. Nadien dwaalde hij af naar het lutheranisme en leefde te Leuven, waarvan hij geboortig was, met vrouw en kinderen. Doch hij bekeerde zich. In 1559 keerde hij naar Scheut terug, waar hij enige tijd werd gekerkerd. Daar hij grote tekenen van berouw toonde, verkreeg hij genade en werd hij zelfs nog vicaris van het kartuizerklooster te Rettel van 1577 tot aan zijn dood in 1582. In zijn *De reductione ovium disparatum ad ovile Christi* en *Catholica enarratio super oratione dominica* ijverde hij sterk voor de terugkeer van de ketters naar de ware Kerk.

A. PIL, *Het middeleeuws scriptorium en de kloosterbibliotheek der kartuizers te Scheut bij Brussel*, Leuven, 1951, p. 59-60 (licentiaatsverhandeling is machineschrift); M. SOENEN, *Chartreuse de Scheut, à Anderlecht*, Monasticon Belge, IV. Province de Brabant, 6, Liège, 1972, p. 1392, 1407; DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 1595 (+ *Suppl.*)

In de 16de eeuw moeten nog genoemd: GASPAR VERHORST († 1558), profes te Utrecht en prior te Kampen, vertaalde *Mons aureus* (Utrecht, 1556). CHRISTIAAN NOUTZ († 1599), profes te Lier, tweede profes te Scheut, prior te Scheut en Lier, schreef *De Bruxellensis et aliarum cartusiarum statu flebilis memoria*.

A. GRUIJS, *Cartusiana. Un instrument heuristique*, I. *Bibliographie générale. Auteurs cartusiens*, Paris, 1976, p. 171 (Bibliographies, Colloques, Travaux préparatoires [de l']Institut de Recherche et d'Histoire des Textes). DE GRAUWE, *Prosopographia*, nr. 455 (+ *Suppl.*); A. GRUIJS, *o.c.*, I, p. 143.

4. De 17de eeuw

JAN BAERT was een Gentse profes. Hij werd omstreeks 1559-1560 tot prior van zijn professiehuis gekozen, maar hij weigerde. Pas nadat hij tussen 1559-1565 vicaris van de Brugse kartuizerinnen was geweest, heeft hij tweemaal het kartuizerklooster te Gent bestuurd, van 1566 tot 1597 en van 1601 tot aan zijn dood in 1604. J. Baert zou volgens A. Sanderus een dichtwerk hebben geschreven, getiteld *Rhithmica meditatio de vita Christi*.

A. SANDERUS, *Bibliotheca Begica Manuscripta, sive elenchus universalis codicum mss. in celebrioribus Belgii coenobiis*..., II, Insulis, 1644, p. 27; J. DE GRAUWE, *Chartreuse de Notre-Dame du Val-Royal à Gand*, [Destelbergen, 1973], p. 100-107, 110 (pro manuscripto); ID., *Baert, Jan*, Nationaal Biografisch Woordenboek, VI, 1974, kol. 11-12; ID., *Histoire de la chartreuse du Val-Royal à Gand et de la chartreuse du Bois-Saint-Martin à Lierde-Saint-Martin (Flandre Orientale)*, Salzburg, 1974, p. 56-58, 72 (Analecta Cartusiana, 18); ID., *Prosopographia*, nr. 1379 (+ *Suppl.*).

De derde kroniek van het kartuizerklooster te Leuven werd, onafhankelijk van de twee vorige die een eenheid vormen, door JOHANNES